www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Yabancı Uyruklu Öğretmen ve Öğrencilerin Gözüyle Türk Toplumunun Değerleri: Bir Alan Araştırması*

Turkish Values Viewed by International Students and Teachers: A Field Research

Cemal Özel**

Abstract: In this study, the impressions of international students and teachers who have been living in Turkey for a long time are examined about Turkish society and its values. For this purpose, opinions of in total 382 people were consulted who has come from different geographies and cultures, been living in Turkey for at least two years, aged 17 to 40, 197 women and 185 men. According to the findings; in general, loyalty to family ties, adherence to traditional values, warm-blooded, friendship, caring and benevolence are the most appreciated Turkish values by international students and teachers. Failure to follow the rules, impatience, and mistreatment of distant viewers, laziness, and slang words were also identified as the most disliked behaviors. Turkish values are generally considered close to the Middle Eastern culture. The majority of international students and teachers were seen not to have sufficient information about our country before coming to Turkey. They obtained the current information mostly from social media. Most of the participants had positive transformations in their thoughts about Turks and their values in the process after coming to Turkey. On the other hand, most of the participants think that Turkish society's commitment to its values is gradually decreasing.

Structured Abstract: Introduction

Given the population movements of our geography from history to present times it is possible to say that Turkey is a country of immigration. Religious, historical and cultural ties with the countries of the region, problems in the surrounding geographies, mutual visa exemptions, educational scholarships for foreign students and additionally factors such as Turkey's economic and political stability indicate that Turkey will continue to be a country of immigration. Available data also confirm this phenomenon. According to ministry data, the legally resident foreign population, which was 267,440 in 2000, became 1,211,034 as of 2018. Apart from these, there are around 3,750 Syrians under temporary protection status (goc.gov.tr; 2020).

In its most general form, values are the principles and standards that serve to determine the suitability, beauty and morality of our thoughts, actions and behaviors. We decide with values that we accept that one behavior is superior or unimportant than the other. From a social perspective, values are elements that organize everyday life, facilitating social solidarity and acting as a control mechanism, and play a role in shaping social culture by pointing to the ideal. We can analyze the character of a society by looking at the

* Çalışmada kullanılan veriler 2019 yılında elde edilmiştir.

** Dr. MEB-Öğretmen

Dr., Teacher, Republic of Turkey, Ministry of National Education

ORCID 0000-0001-9977-6308

cemalozel@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Özel, C. (2020). Uluslararası öğretmen ve öğrencilerin gözüyle Türk değerleri: bir alan araştırması.

Turkish Studies - Social, 15(5), 2655-2673. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.44340>

Received/Geliş: 18 June/Haziran 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 20 August/Ağustos 2020

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

values they care about. In this respect, values are a valuable source of information in order to understand the structure of that society. Field research on value perceptions is also important in terms of providing data to societies seeking their place in a rapidly changing world. For this purpose, a field research has been conducted to understand how international teachers and students who have been in our country for a long time view Turkish people and their values.

The objectives of the research can be summarized as follows:

- To identify the “positive” and “negative” observations of international teachers and students with respect to Turkish values.
- To determine the level of their knowledge about Turkish values before coming to Turkey
- To determine in which direction their thoughts about Turkish people and their values have changed in the process after coming to Turkey.
- Providing data to shed light on values education plans and programs.
- Shed light on the international promotion and cultural projects that focus on the values of Turkey.

Methodology

The primary objective of this study is to determine the opinions of foreign teachers and international students living in our country for a long time about Turkish values, the sources of these opinions, in which direction these opinions evolved during their stay in Turkey, and their observations about whether Turkish society's attitudes towards values have changed. Questionnaire technique was used as the main data tool in the research. In addition to the questionnaires, in-depth interviews were also conducted with 24 participants.

Following a brief description of the scope and purpose of the study, the survey was conducted with 382 people, aged between 17 and 40, 197 female and 185 male in total, Surveys and interviews were conducted between September 2019 and March 2020. All of our respondents attended school or worked at schools in Istanbul. Students were selected from high school seniors.

In order to reach maximum diversity in favor of the more accurate sampling results, attention has been paid that the participants came from different countries and cultures and have been living in Turkey for a long time. Before the survey was prepared, a focus group interview was conducted with a group of 17 teachers and students. In order to strengthen the accuracy of the data, “participant confirmation strategy”, which was defined as asking the participants about their statements and confirming what they really meant, was applied during the research. In the first part of the survey, age, gender, the country they came from, in which countries they have been before, respondents were asked about how many years they lived in Turkey, what they knew about Turkey before arriving and how they acquired this information. In this section, additional questions were posed to understand whether or not they have sufficient knowledge about Turkey at present. Then, the questions that represent the main objectives of the research were posed. Accordingly, the Turkish values they appreciated the most and the behaviors they were most disturbed about were inquired and for each question at least three answers were required. Then participants were also asked whether there were any changes in their point of view on Turkish values, and if yes, at what point and how their opinions about Turkish society have changed.

Discussion

We find it useful to briefly mention two findings that are not discussed here but worth noting. First, whether they came of their own will or were forced to flee to seek asylum, foreigners in our country perceive Turkey as a safe country and have stated that they are glad to live here. Second, Turkey's efforts to promote the country and its culture in neighboring countries via TV series, sports, cultural and political activities appear to have proved effective.

Research has shown the majority of international students and teachers did not have enough knowledge about our country before coming to Turkey. The proportion of respondents who stated that they have the information at a high level is only 19% in response to the question that asked “what level of knowledge they have about Turkish values before coming to Turkey. Those who think they have enough information about Turkey consist of arrivals from countries like Germany where there is a large Turkish community or from countries with high cultural affinity with Turkey such as Azerbaijan. Many of these

individuals are teachers. Their sources of information about Turkish values are mostly secondary sources, especially social media. As a matter of fact, 212 (56%) out of 382 participants stated that they obtained information about Turkish values through media/social media. This finding shows the impact and importance of social media as a new generation information source and persuasion tool. The respondents appreciate the Turks for the strength of family ties, their kindness, their generosity, and their friendliness, their commitment to religious and national values. Family loyalty, generosity and friendliness are clearly emphasized by all participants, adherence to religious and national values emphasized by those coming from Western countries, and hard work (productivity) by those from Eastern countries. They emphasized that charity was not limited to economic giving. They highlighted that the key issues for Turks are "trust" and "knowing the other person". According to foreigners, when Turks trust someone, all their attitudes and behaviors change positively. The same goes for honesty: According to foreigners, Turks are much more honest with their acquaintances; while they do not show the same sensitivity to people they do not know. With respect to cleanliness, a similarly interesting dichotomy stands out: Foreigners stated that Turks do not show the sensitivity they show in keeping their "private areas" clean such as home and office to "public spaces" such as parks and streets.

In addition the values they appreciated in Turkey, the participants expressed many attitudes and behaviors that they were disturbed with. First of these is not following the rules. Out of 382 participants, 310 (81%) expressed this. The foreigners stated that these violations are seen on the street, in schools, in all areas of life. This criticism is very widespread, especially among those from coming from Western societies. In addition, impatience and aggression are among the prominent criticisms. Many observed that cussing is very common. The claim that Turks are lazy is mostly voiced by teachers and arrivals from Western countries. However, during the in-depth interviews, it was understood that what is meant here is more of "lack of planning."

Our findings reveal that foreigners in Turkey face various forms of discrimination. One form of discrimination that disturbs the respondents is the abuse and opportunism by tradesmen like real estate agents and taxi drivers who demand higher prices from them than the standard. Overall, the perceived discrimination is quite high among the respondents. Specifically, more than half (52%), 159 of the 307 students participating in the study stated that they were exposed to discrimination -explicitly or implicitly. A different issue is voiced by foreign teachers. While only 18 of 75 teachers claim to have been discriminated against in person, 54 (72%) think that there is discrimination especially for asylum seekers. Foreign students also mentioned being discriminated against. One could think that the discrimination against foreign students by other students, not the school administration or teachers, suggests peer bullying rather than systematic racism. However, 148 participants marked racism directly, which is a very high rate compared to other studies of foreigners' perceptions on Turkish society.

The respondents also note the issue of environmental insensitivity such as polluting the environment, and the fact that the historical and natural beauties are not protected sufficiently.

A majority of respondents (49%) see Turkish values close to Middle East and Central Asian values. Turkey's religious identity and geographic location rather than academic knowledge lies at the core of this perception. Our research also shows that the view of international teachers and students towards Turkish values changed in the positive direction in the process after coming to Turkey. As a matter of fact 65% of the participants stated that their opinions about Turkish society changed positively whereas 14% said it changed negatively, and 21% stated that there was no change in response to the question that asked "what change has occurred in your perspective on Turkish values in the process after coming to Turkey." Most of the participants stated that they discovered that they were wrong about the stereotypes about Turkey. These stereotypes include Turkey having unsafe cities and underdeveloped economy, its lack of a democratic system, that it is ruled by sharia and full of lazy, rude, uneducated, stench, smoker, polygamous people and that women are being completely excluded from social life. These findings suggest that despite Turkey's staunch efforts to promote Turkey's image abroad, these stereotypes show that orientalist and Islamophobic discourses are still widespread abroad.

Our findings also revealed that from the perspective of foreigners living in Turkey, religious and ethnic origin differences are not an important factor. In contrast, in studies conducted abroad regarding Turkish society, we see that religious differences are an important factor affecting perceptions and attitudes. For example, in a perception study conducted in the Balkans, Muslims such as Bosnian and Albanians have a

high level of positive attitude towards Turks compared to Christian communities such as Serbs and Croats (Akyürek-Bilgiç, 2012). The difference in findings between these two studies shows that when you introduce yourself and your culture “closely” and “one-to-one”, the effects of ethnic and religious factors decrease.

Conclusion and Future Directions

The majority of international students and teachers acquire information about Turkey through the media -especially social media- before coming to Turkey. Our findings show the importance of promoting Turkey effectively abroad. However, our findings also reveal that some stereotypes about Turkish society are common among the foreigners in Turkey, suggesting that orientalist ideas about Turkey are still widespread abroad. This issue should be given serious attention and should be studied further by future researchers. Positive change is observed among foreigners who previously had negative stereotypes about Turkish people and their values after coming to Turkey. This suggests that the most important factor affecting positive change is contact and close personal interactions.

Our findings also reveal the importance of teaching Turkish to foreigners. Given that most of the students live with their families, they do not feel lonely. During the focus group interviews, however, the majority of students stated that they could not have enough dialogue with their friends and teachers at school. It is clear that the lack of adequate dialogue has to do with personal preferences and cultural differences as well as peer bullying, discrimination and even racism. School administrations, education specialists and PDR should give serious consideration to this matter and take appropriate measures to ensure the safety of foreign students and improve their dialogue with others at school. Although foreigners living legally in Turkey do not have a significant problem in integration, their participation in social and cultural life in Turkey seems to be rather limited. The determinants and solutions of this problem should be further investigated.

The findings of the research have revealed that from the perspective of foreigners we as a society have a negative image such that we tend not to follow the rules, that we are impatient, aggressive, and insensitive or even unfair to people we do not know while we strongly defend the rights of the people we know. In this respect, the effectiveness of our values education plans and programs should be reviewed and further revised.

One of the disturbing results of the research was that foreign teachers and students pointed directly to an increasing racism in Turkish society, especially against asylum seekers. This requires serious consideration, and appropriate measures should be taken by policy makers.

Keywords: Migration studies, Turkish values, Turkish perception, International teachers and students

Öz: Bu araştırmada uzun süredir Türkiye’de yaşayan yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin Türk toplumu ve değerleri hakkındaki izlenimleri incelenmiştir. Bu amaçla farklı coğrafya ve kültürlerden gelmiş, en az iki yıldır Türkiye’de yaşayan, yaşları 17 ila 40 arasında değişen, 197’si kadın 185’i erkek toplamda 382 kişinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada anket ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; genel olarak aile bağlarına sadakat, geleneksel değerlere bağlılık, sıcakkanlılık, arkadaşlık ve dostluğa önem verme, iyilik ve yardımseverlik gibi hususlar, yabancı uyruklu öğrenci ve öğretmenler tarafından en çok takdir edilen Türk değerleri olarak karşımıza çıkmıştır. Kurallara uymama, sabırsızlık, kendilerine uzak gördüklerine kötü davranma, agresif davranma, tembellik, argo kelimeler kullanma da en rahatsız olunan davranışlar olarak tespit edilmiştir. Türk değerleri genel olarak Ortadoğu kültürüne yakın bulunmaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin ve öğretmenlerin çoğunun Türkiye’ye gelmeden önce ülkemiz hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, mevcut bilgilerini ise daha çok sosyal medyadan edindikleri görülmüştür. Sahip olunan kalıp yargılar, oryantalist ve İslamofobik söylemlerin yurt dışında hala devam ettiğini göstermektedir. Yakın ve birebir ilişki ile olumsuz imajın kırılması arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunun Türkler ve değerleri hakkındaki düşüncelerinde Türkiye’ye geldikten sonraki süreçte olumlu yönde dönüşümler yaşanmıştır. Öte yandan katılımcıların çoğu, Türk toplumunun değerlerine olan bağlılığının giderek azaldığını düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç çalışmaları, Türk değerleri, Türk algısı, Yabancı uyruklu öğretmen ve öğrenciler

Giriş

Geçmişten günümüze kadar içinde bulunduğumuz coğrafyanın nüfus hareketleri göz önüne alındığında Türkiye'nin bir göç ülkesi olduğunu söylemek mümkündür. Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan doğal bir geçiş rotası üzerinde olması ve çevre coğrafyalarda yaşanan olumsuzluklar Anadolu topraklarının uzunca bir süredir göç bölgesi olarak görülmesine neden olmuştur. Tahminlere göre bugün Türkiye nüfusunun en azından yüzde 30-35'i göçmen, göçmen çocukları veya göçmen torunlarından oluşmaktadır (Karpat, 2015).

Son yıllarda bölgemizdeki sosyo-politik gelişmeler neticesinde yaşanan nüfus hareketliliğinin yönü, Türkiye'nin göç ülkesi olma özelliğinin devam edeceğini göstermektedir. Bölge ülkeleri ile dini, tarihi ve kültürel bağlar, çevre coğrafyalarda yaşanan çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik sorunlar, ikili anlaşmalar neticesinde sağlanan karşılıklı vize kolaylıkları, yabancı öğrenciler için sağlanan eğitim bursları ve bunlara ilaveten Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarı gibi faktörler çok sayıda göçmenin Türkiye'ye yönelmesine yol açmaktadır. Çalışma, eğitim veya muhtelif amaçlarla yapılan bu tür göçler, Cumhuriyet'in ilanından sonra anavatan dışında kalan Türklerin anavatana aktarılması ya da 1980'li yıllardaki politik gelişmeler nedeniyle Bulgaristan'daki Türklerin anavatana zorunlu olarak kabulünden farklıdır. Türkiye son yirmi yılda giderek artan bir biçimde, yabancılar tarafından gerçekleştirilen "ikamet amaçlı" kalıcı göçlerin de hedef ülkesi haline gelmektedir. İstatistikler de bu olguyu doğrulamaktadır. Bakanlık verilerine göre 2000 yılında 267.440 olan yasal ikametli yabancı nüfus, 2018 yılı itibariyle 1.211.034 olmuştur. Bunların dışında da yaklaşık 3.750 civarında geçici koruma statüsünde Suriyeli bulunmaktadır (goc.gov.tr, 2019). Bu hareketliliğe kamu otoritesi de ilgisiz kalmamış, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü başta olmak üzere göçlerle ilgili kurum ve araştırma merkezleri oluşturulmuştur.

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri yaşamına anlam katan, yön veren değerlerinin olmasıdır. Sahip olduğu değerler insanın karar alma mekanizmasının merkezinde bulunur. Bu yönüyle değerler, düşünce, eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır (Hökelekli, 2011: 285). Bir davranışın, amaç ve hedefin diğerinden daha üstün olduğuna ya da önemsiz olduğuna kabul ettiğimiz değerlerle karar veririz. Toplumsal açıdan bakıldığında ise değerler, günlük hayatı organize eden, sosyal dayanışma ve kontrol mekanizması işlevi gören, ideal olana işaret ederek toplumsal kültürün şekillenmesinde rol oynayan unsurlardır. Bir toplumun sahip olduğu, önemseydiği değerlere bakarak o toplumun karakteri hakkında analizler yapabiliriz. Bu yönüyle değerler, toplumu bir arada tutan en önemli unsur olmasının yanında, aynı zamanda o toplumun yapısını anlayabilmek için de değerli bir bilgi kaynağı olmaktadır. Değerlerle ilgili alan araştırmaları, felsefi yönden olduğu kadar, hızla değişen dünyada yerini arayan toplumlara veri sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

Öte yandan bir toplumun değerlerini hakkıyla kavrayıp anlamak bazı nedenlerden ötürü her zaman mümkün olmamaktadır. Öncelikle değerler doğası gereği sübjektif bir niteliğe sahiptirler, yani bir kişi ya da grubun önemseydiği inanç ve ilkeler başkaları nezdinde bir anlam ifade etmeyebilir. Dahası toplumlar arası çatışma ve rekabet, değerler hakkında olumsuz algı yaratılmasına neden olabilmektedir. Oysa bir olgunun mahiyetinin ne olduğu kadar nasıl algılandığı da önemlidir. Bu nedenle tüm toplumlarda sosyolojik, psikolojik, politik vs. açıdan bilimsel algı araştırmaları yapılmakta ve elde edilen verilere göre politikalar belirlenmektedir. İçerdiği avantaj veya dezavantaj potansiyeli nedeniyle farklı toplumlara ait klişe yargı ve önyargıların ölçmesi ve yönetilmesi günümüzde kaçınılmaz bir gerekliliktir. Türk değerleri algısının ortaya konulması, hem bu klişe yargılara yönelik strateji ve taktiklerin belirlenmesi noktasında hem de bu değerlerin eğitiminde yürütülecek politikaların belirlenmesinde önem taşımaktadır. Toplumsal olguların nasıl incelenmesi gerektiği sosyal bilimlerde tartışmalı bir mesele olmakla birlikte (Giddens, 2013) farklı değer ve kültür yapıları ile büyümüş olan yabancıların faydalı birer gözlem ve değerlendirme kaynağı olma potansiyeli göz ardı edilemez bir gerçektir.

Bu ön kabuller esas alınarak, doğru gözlem yapabilecek kadar uzunca süredir ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerinin Türk değerlerine bakışını anlamak için bir saha araştırması yapılmıştır. Yeni bir teori ortaya koymaktan ziyade bir durum tespiti amacı taşıyan araştırmanın, lise öğretmen ve öğrenci görüşlerine odaklanmasının birkaç haklı gerekçesi vardır. İlk olarak, Türkiye’de bulunan yabancılara yönelik pek çok araştırma bulunmakla birlikte (Bkz. Tezcan, 1974; Çağlar, 1996; Köylü, 2001; Otrar ve diğ., 2002; Aliyev ve Öğülmüş, 2015; Göver ve Yavuzer, 2015; Korkut, 2016; Ünal, 2018) yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin Türk değerlerini nasıl algıladığına dair araştırma bulunmamaktadır. Öte yandan bir araştırmaya göre, Türkiye’ye ilk girişte kısa dönem ikamet izni alan yabancılara önemli bir kısmının aile ikamet iznine veya çalışma iznine geçiş yaptıkları görülmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2017, s.211). Başka bir ifadeyle burslu olarak ülkemize gelen üniversite öğrencilerinden farklı olarak lise öğrencilerinin büyük bir kısmı, ailevi nedenlerden dolayı Türkiye’de kalıcı olacak gibi görünmektedirler. Bu durumda bugünün öğrencileri yarınlarda bu toplumun fertleri olacaklardır. Ayrıca değerlerin planlı bir şekilde aktarıldığı yer olarak okul ortamı bir toplumun özeti gibidir. Çünkü mevcut durum, (veli/öğretmen/eğitim yöneticisi) gelecek (öğrenci) ve sistemle (eğitim politikaları) iç içedir. Böyle bir sistemin önemli bir parçası olan öğretmenlerin gözlem ve değerlendirmeleri haliyle önem taşımaktadır.

Araştırmanın amaçlarını şöyle özetleyebiliriz:

- Yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin gözlem ve farkındalıklarını kullanarak onların bakış açısından olumlu ve olumsuz olarak görülen Türk değerlerini saptamak.
- Türkiye’ye gelmeden önce Türk değerleri hakkında bilgi seviyelerini ve bu bilgilerin kaynaklarını tespit etmek.
- Türkiye’ye geldikten sonraki süreçte Türk insanı ve değerleri hakkındaki düşüncelerinin hangi yönde değiştiğini saptamak.
- Bu algı ve dönüşümlerin nedenlerini analiz etmek.
- Değerler eğitimi plan ve programlarına ışık tutacak veri sağlamak.
- Türkiye’nin değerlerinin odak alındığı uluslararası tanıtım ve kültürel projelerine ışık tutmak.

Kavramsal Çerçeve

Yabancı, Yabancı Nüfus, Yabancı uyruklu Öğrenci ve Öğretmen

Bir ülkeye uluslararası göç yoluyla gelen yabancı nüfusun varlığına ve statüsüne dair tanımlamalar o ülkenin belirlediği yasal çerçeveye göre şekillenmektedir. Bu nedenle yabancı nüfusa dair tanımlamalar ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir.

Türk Dil Kurumu yabancı sözcüğünü;

1. Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi,
2. Başka bir milletle ilgili olan,
3. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey), özge,
4. Tanınmayan, bilinmeyen, yad,
5. Aynı türden, aynı çeşitten olmayan,
6. Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan,
7. Belli bir yere veya kimseye özgü olmayan

olarak tanımlamaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2019). Hukuksal tanımlamalar da bu yönde gelişmiştir. Örneğin 2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun’a göre yabancı, “403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre Türk vatandaşı sayılmayan kişidir”.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1985 tarihli *Declaration on the Human Rights of Individuals Who are not Nationals of the Country in Which They Live* bildirisine göre yabancı, “bulunduğu ya da yaşadığı ülkenin uyruğundan olmayan birey” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara bakarak “Türkiye’de ikamet eden ama Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı olmayan yabancı devlet vatandaşları, birden çok vatandaşlığı olanlar, vatansızlar, mülteci ve sığınmacılar” yabancı kavramı ile ifade edilebilir.

Yabancı öğrenci kavramı da bu tanımlamalar doğrultusunda şekillenmiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) raporlarında uluslararası öğrenci, vize ya da özel izinler çerçevesinde kendi ülkesi dışında akredite bir kurumda belli bir öğrenim programına katılma hakkı verilen kişidir. (OECD, 2013) Türkiye’de yabancı öğrenciye yönelik ilk tanımlamalar, 30 Nisan 1985 tarihli “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyraklı Öğrencilere İlişkin Yönetmelik” kapsamında “her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören veya Türkçe kurslarına katılan T.C. uyruğunda bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 18). 2010 ve 2012 tarihlerinde çıkarılan düzenlemelerde öğrenci tanımı genişletilmiş ancak “vatandaş/vatandaş olmama” temel ölçüt olarak devam etmiştir. 2012 yılında kabul edilen Yabancı Öğrenci Strateji Belgesi’nde yabancı öğrenci, uluslararası öğrenci olarak adlandırılmaya başlanmış, ilgili kanunda hizmet birimleri içerisinde geçen “Yabancı Öğrenciler Daire Başkanlığı” ifadesi 9/5/2012 tarihli ve 6304 sayılı Kanunun 17. maddesiyle “Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir. “Yabancı” öğrenci yerine “uluslararası” öğrenci ifadesinin kullanılmaya başlanması tercihinin, yabancı kelimesinin taşıdığı öteki, diğer gibi dışlayıcı olumsuz anlamına kıyasla, uluslararası öğrenci ifadesinin daha olumlu bir çağrışım yaratıyor olması olabilir.

Değer/Değerler

Fen bilimlerinin aksine sosyal bilim kavramlarının anlamları zamana ve mekana göre değişkenlik gösterebilir. Bu değişkenlik değer kavramı için de geçerlidir. Bu nedenle değer kavramıyla ilgili olarak birçok tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu’na göre değer, sözlük anlamı olarak;

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet,
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha,
3. Yüksek ve yararlı nitelik,
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse,
5. (felsefe) Kişinin isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey,
6. (matematik) Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayısı ile anlatımı,
7. (isim) Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü,

anlamlarına gelmektedir (TDK, 2019). Sosyal bilimler literatüründe ise değerler, farklı yönleri ön plana çıkarılarak tanımlanmıştır. Örneğin sosyolojik perspektiften bakıldığında değer, bir toplum, inanç ya da ideoloji içerisinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü görüş, düşünüş, davranış, kural ve kıymetlerdir (Avcı, 2007: 18). Başka bir tanıma göre ise değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüttür (Güngör, 2010: 28). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ise değerlerin aktarılması meselesine odaklanmış ve değer kavramını “çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlamıştır (Akt.: Meydan, 2014: 94).

Mevcut tanımlar bağlamında değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Değerler paylaşılır, bir toplumdaki kişilerin çoğunluğu o toplumdaki değerler üzerinde uzlaşmıştır. Bununla bağlantılı olarak değerler toplumsaldır: Toplumda değerleri öğrenemeyen ya da kabullenmeyen bireyler, kınanmaktan dışlanmaya çeşitli yaptırımlarla karşılaşırlar. Toplum, değerlerin hem üretildiği hem de öğretildiği yer olmaktadır. Değerler dil ve sembollerle aktarılır; bir toplumun konuştuğu dil ve ortak sembolleri o toplumdaki grupların ve kurumların ortak değerlerini hem yansıtır hem de yaşatır. Bir toplumun tarihi ve kültürel birikimlerini geçmişten günümüze ulaştırmaları itibarıyla bir toplumun değerlerini bilmek o toplumun karakteri hakkında ipuçları verir. Değerler ciddiye alınırlar, insanlar bir davranış biçimini diğerine tercih ederken, içinde bulunduğu toplumun değerlerini göz önünde bulundurarak seçimlerini yaparlar. Değerler coşkuyla birlikte bulunur; kişiler yüce değerleri için özveride bulunur, uğruna mücadele eder, hatta ölürlar (Fichter, 1990: 143). Sosyal değerler süreklidir; başta aile, okul, arkadaş çevresi, meslek ve iş örgütleri, kitle iletişim araçları ile yeni kuşaklara aktarılırlar. Öte yandan değerler sabit gibi görünseler de aslında değişime açıktırlar. Ancak değişim yavaş gerçekleştiğinden hemen anlaşılmaz.

Değerler, ona bağlı değerlendirmenin yer aldığı deneyim alanına göre evrensel değerler, ekonomik değerler, epistemik değerler, estetik değerler, ahlâkî değerler, ulusal değerler, sosyal ve kültürel değerler... şeklinde kategorize edilebilirler. Bu yönüyle değer olgusunu kavramanın bir yolu da onun fonksiyonlarına göz atmaktır. Değerlerin en genel fonksiyonu “bütün beşeri olayların gerçekleşmesinde belirleyici olmak” şeklinde formüle edilebilir. Bu çerçevede değerlerin en önemli işlevi; insanları, grupları ya da davranışları betimlemede, yargılamada veya meşrulaştırmada birer araç olarak kullanılmalarıdır. Bununla bağlantılı olarak değerler, kişilerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar. Değerler, toplumda ideal düşünme ve davranma yollarını gösterirler. Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler. Sosyal kontrol ve baskı araçları görevini yerine getirirler. Dayanışma araçları olarak devreye girerler (Anar, 1983: 13; Fichter, 1990: 139).

Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel ve felsefi tartışmalar yapılmasına rağmen, tam olarak ne içerdiğine ilişkin ittifak bulunmamaktadır. Çünkü değerler objektif temele dayanmayan sübjektif bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte üzerinde ittifak edilen değerler de olabilir. Mesela “yardımlaşma, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sevgi, barış-huzur, saygı, sorumluluk, sadelik, tolerans ve birlik” UNESCO’nun belirlediği değerlerdir. Benzer şekilde, Milli eğitim Bakanlığı’nca kabul edilen ve öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler de bulunmaktadır (mebk12.meb.gov.tr, 2019).

Metodoloji

Bir araştırmada amaca göre değişik yöntemler tercih edilir. Anket ve mülakat sosyal bilimlerde en çok kullanılan tekniklerin başında gelmektedir. Nicel bir araştırma tekniği olan ankete dayalı çalışmalarda amaç, genel eğilimleri tespit etmektir. Anket tekniğinin verdiği ölçümler bize kaç kişinin ne sıklıkta, ne düşündüğü, nasıl davrandığını gösterir. Genel eğilimlerin dışında, bireylerin ya da çeşitli toplum katmanlarının görüşleri, inançları, korkuları, endişeleri gibi gerçek duyguları ise ancak mülakat denilen derinlemesine söyleşilerle saptanabilir (Bkz. Glesne, 2013; Berg & Lune, 2015).

Bu araştırma, yabancı öğretmen ve öğrencilerin gözlemlerinin ele alındığı tarama modelinde bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2012: 79-81). Bu çalışmada öncelikli amaç, uzun süredir ülkemizde yaşayan yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin Türk toplumunun değerleri hakkındaki kanaatlerini, bu kanaatlerinin kaynaklarını, Türkiye’de kaldıkları süre içerisinde bu kanaatlerinin hangi yöne evrildiğini, Türk toplumunun değerlere yönelik tutumlarının değişip değişmediğine dair gözlemlerini öğrenmektir. Araştırmada ana veri aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anketler doldurulurken 24 katılımcıyla ayrıca görüşmeler de

yapılmıştır. Bu yönüyle bir yöntem çeşitlemesinden bahsedilebilir. Mülakat soruları daha önceden hazırlanmakla birlikte, görüşmelerin akışına göre yeni sorular da eklenmiştir. Bu yönüyle çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığını söyleyebiliriz. Anketteki sorular ise sabittir. Araştırmanın öncelikli amacı, mevcut duruma yönelik tespitler olduğu için değişkenlere veya çapraz tablolara yer verilmemiştir.

Araştırmanın örnekleme, çalışmanın kapsam ve amacı kendilerine açıklanmış, yaşları 17 ila 40 arası değişen, 197'si kadın 185'i erkek toplamda 382 kişiden oluşmaktadır. Anket ve mülakatlar Eylül 2019 ila Ocak 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşlerine başvurduğumuz kişilerin tamamı İstanbul'daki okullarda okumakta veya çalışmaktadır. Öğrenciler lise son sınıflardan seçilmiştir. Daha doğru sonuçlara ulaşabilmek için maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilerek katılımcıların farklı ülke ve kültürlerden gelmiş olmalarına ve uzun süredir Türkiye'de yaşamakta olmalarına dikkat edilmiştir. Cevaplama süreleri katılımcılara bırakılmıştır. Anket formu hazırlanmadan önce 17 kişiden oluşan bir grup öğretmen ve öğrenciyle odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Verilerin doğruluğunu güçlendirmek için, araştırma esnasında katılımcılara ifadeleri sorularak gerçekte ne demek istediklerinin teyit edilmesi olarak tanımlanan "katılımcı teyidi stratejisi" uygulanmıştır. Buna ilaveten görüşülen öğretmen ve öğrencilerin bir kısmıyla aynı yaşam alanının (okul) paylaşıyor olması, elde edilen verilerin doğruluğunu çeşitli açılardan test etme imkanı sağlamıştır.

Anket soruları, tüm katılımcılar tarafından aynı biçimde anlaşılmalı ve amaca uygun olarak cevap vermeye elverişli nitelikte olması gerektiği kuralına (Balcı, 1997: 169) uygun şekilde hazırlanmıştır. Soruların ilk bölümü, görüşülenleri kişisel açıdan tanımayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. Bu çerçevede katılımcılara yaş, cinsiyet, geldikleri ülke, daha önce hangi ülkelerde bulundukları, kaç yıldır Türkiye'de yaşadıkları, gelmeden önce Türkiye hakkında neler bildikleri ve bu bilgileri nasıl edindikleri gibi sorular sorulmuştur. Bu bölümde ayrıca hâlihazırda Türkiye hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarının anlaşılmasına dair sorular yöneltilmiştir. Ardından araştırmanın ana amaçlarını oluşturan sorulara geçilmiştir. Bu doğrultuda en çok takdir ettikleri Türk değerleri ve rahatsız oldukları davranışlar sorulmuş ve bu sorulara en az üçer cevap vermeleri istenmiştir. Ancak bu zorunlu tutulmamış, isteyenler daha fazla ya da daha az cevap verebilmişlerdir. Ardından katılımcılara Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte Türk değerlerine bakış açılarında herhangi bir değişikliğin yaşanıp yaşanmadığı, yaşandıysa hangi noktalarda yaşandığı ve Türkiye'de değerlere olan tutumun değişip değişmediğine dair gözlemleri sorulmuştur.

Bulguların analizi sürecinde ilk olarak, elde edilen nicel veriler frekans ve yüzde hesabı yapılarak tablo hâline getirilmiştir. Tabloların oluşturulmasında -genel olarak- ifade sayısı temele alınmış ve ifadelerin çokluğuna göre bir sıra izlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler, gözlem yolu ile sosyal gerçeğe yönelik çıkarımları amaçlayan içerik analizi tekniğinden faydalanılarak çözümlenmiş, araştırmanın problemi ve alana katkısı çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla öğrenci ve öğretmenlerden oluşan odak gruplarla ayrıca görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya 197 kadın (%52), 185 erkek (%48) toplam 382 kişi katılmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Kadın	197	52
Erkek	185	48
Toplam	382	100

Tablo 2. Katılımcıların Öğretmen/Öğrenci Durumlarına Göre Dağılımı Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Öğrenci	307	80
Öğretmen	75	20
Toplam	382	100

Araştırmaya katılanların 307'si (%80) öğrencilerden, 75'i (%20) ise öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerin 49'u İngilizce, 12'si Arapça, 7'si Almanca, 2'si Rusça, 2'si matematik 2'si müzik, 1'i de Fransızca öğretmenidir ve tümü özel okullarda çalışmaktadır. 15'inin lisansüstü derecesi vardır. Öğrencilerin 164'ü devlet liselerinde, 143'ü ise özel okullarda okumaktadır ve tümü lise son sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Geldikleri Ülkeye Göre Dağılımını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Suriye	104	27,2
Almanya	32	8,3
İran	28	7,3
Azerbaycan	24	6,2
Birleşik Krallık	21	5,4
Irak	20	5,2
Afganistan	20	5,2
Rusya	18	4,7
Mısır	16	4,1
Türkmenistan	16	4,1
Özbekistan	16	4,1
Kazakistan	13	3,4
Fransa	10	2,6
Filistin	10	2,6
Suudi Arabistan	10	2,6
Bulgaristan	6	1,5
Kanada	4	1,04
ABD	4	1,04
Ürdün	4	1,04
Bosna Hersek	4	1,04
Hırvatistan	2	0,52
Toplam	382	100

İç İşleri Bakanlığı verileri göre Türkiye'de sırasıyla en çok Irak (283.934), Afganistan (120.409), Almanya (82.031), İran (68.839), Azerbaycan (61.807) uyruklu yabancı ikamet etmektedir. Ayrıca ülkemizde 2020 Ocak ayı itibariyle çeşitli statülere sahip 3.585.209 Suriyeli bulunmaktadır. (goc.gov.tr, 2019) Bu rakamları göz önünde bulundurduğumuzda, görüşlerine başvurduğumuz öğretmen ve öğrenci dağılımının genel olarak Bakanlık verilerine paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 4. Katılımcıların Mensup Oldukları Dine Göre Dağılımını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
İslam	174	45
Hristiyan	62	16
Din beyan etmeyen	146	39
Toplam	382	100

382 katılımcıdan 174'ü (%45) Müslüman, 62'i (%16) Hristiyan olduğunu beyan ederken 146 (%39) katılımcı mensup olduğu din kısmını boş bırakmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Türkiye'ye Gelmeden Önce Türkiye Hakkındaki Bilgi Düzeylerini Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Düşük	212	55
Orta	98	26
Yüksek	72	19
Toplam	382	100

“Türkiye'ye gelmeden önce Türk değerleri hakkındaki bilgi düzeyiniz neydi?” sorusuna katılımcıların 212'si (%55) düşük, 98'i (%26) orta, 72'si (%19) ise yüksek seviyede bilgiye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Görüldüğü üzere yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin çoğu Türkiye'ye gelmeden önce ülkemiz hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Türkiye hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenler Almanya gibi Türklerin yoğun yaşadığı ya da Azerbaycan gibi Türkiye ile kültürel yakınlığı olan ülkelerden gelenlerden oluşmaktadır. Yüksek seviyede bilgiye sahip olanların çoğu ise Türkiye'ye planlı olarak gelenlerden ve öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların Türkiye ve Türk Değerleri Hakkındaki Bilgi Kaynaklarını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Medya/Sosyal medya	212	55
Çevremdeki Türkler	98	26
Okul müfredatı	72	19
Toplam	382	100

“Türkiye hakkındaki bilgi kaynaklarınız nelerdir?” sorusuna katılımcıların 212'si (%55) medya/sosyal medya, 98'i (%26) etraflarındaki Türkler, 72'si (%19) de okul müfredatı çerçevesinde ders kitapları cevabını vermişlerdir. Görüldüğü üzere Türk değerleri hakkındaki bilgiler daha çok ikincil kaynaklardan (özellikle sosyal medya) edinilmektedir. Bu noktada televizyondaki Türk dizilerinin de etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların çok azı Türkiye ve Türk değerleriyle ilgili kitap, makale, belgesel gibi ciddi kaynaklara baktıklarını ifade etmişlerdir. Türklerin yoğun yaşadığı, çalıştığı ya da okuduğu yerlerde bizzat Türkler bilgi kaynağı olmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Kaç Yıldır Türkiye'de Bulunduklarını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
2 yıl	72	19
3 yıl	84	21
4 yıl	98	26
5 yıl ve üzeri	128	34
Toplam	382	100

Görüşlerine başvurduğumuz öğretmen ve öğrencilerin büyük bir kısmı uzun süredir ülkemizde yaşamaktadırlar. Bu durum onların gözlemlerini güvenilir yapmaktadır. Ayrıca katılımcıların bir kısmı uluslararası tecrübeleri olan kişilerden oluşmaktadır. 177 (%46) katılımcı, Türkiye hariç en az iki ülkede yaşamışlardır. Çoğunluğu Suriye’den gelme 205 katılımcı ise sadece kendi ülkeleri ve Türkiye’de yaşamışlardır.

Tablo 8. Katılımcıların En Çok Takdir Ettikleri Türk Değerlerini Gösteren Tablo (382 kişide)

Kategoriler	f	%
Aile sadakati	334	87
Canayakınlık	290	76
Yardımseverlik	282	74
Cömertlik	282	74
Misafirperverlik	282	74
Değerlerine Bağlılık	254	67
Dürüstlük	244	64
Çalışkanlık	240	63
Temizlik	230	60
Açık Fikirlilik	180	47

Araştırmada yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin takdir ettiği pek çok değer kaydedilmiştir. Ancak tablo, en çok belirtilen 10 değerle sınırlandırılmıştır. Grafikten de anlaşılacağı üzere katılımcılar en çok aile bağlarına önem vermemizi (%87), cana yakınlığımızı (%76), yardımseverliğimizi (%74), cömertliğimizi (%74), misafirperverliğimizi (%74), dini ve milli değerlere bağlılığımızı (%66) takdir etmektedirler. Aile bağlılığı, yardımseverlik, misafirperverlik tüm katılımcılarda; değerlere bağlılık ve cana yakınlık Batı kültüründen gelenlerde açıkça vurgulanmaktadır. Yardımseverliğin ekonomik meselelerle sınırlı olmadığı, yol tarifi yapmaktan ağlayan bebeği susturmaya pek çok alanda gerçekleştiği belirtilmiştir. Yaptığımız görüşmelerde yabancıların Türkiye’de özellikle “güven kazanılmış” ilişkilerdeki sıcakkanlıktan ve sadakatten etkilendikleri gözlenmektedir. Burada kritik kavram “tanış olmak”tır. Dürüstlük meselesinde de benzer tutum söz konusudur. Yabancılar göre Türkler, tanış olduklarına karşı olabildiğince dürüst davranırken, tanımadıkları kişilere karşı ise aynı hassasiyeti göstermemektedirler. Temizlik meselesinde ise ilginç bir ikililik göze çarpmaktadır. Yabancılar Türklerin ev, araba gibi özel alanlarını temiz tutmada gösterdiği hassasiyeti kamusal alanlarda göstermediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9. Katılımcıların Türkiye’de En Çok Eleştirdikleri Tutum ve Davranışları Gösteren Tablo (382 kişide)

Kategoriler	f	%
Kurallara uymama	310	81
Sinirli ve agresif davranma	244	64
Sabırsız davranma	240	63
Argo kullanımı	230	60
Çevreye duyarsızlık	224	59
Yabancıya kötü davranma	224	59
Tembellik	180	47
Kabalık	175	46
Hoşgörüsüzlük	170	45
Irkçılık	148	39

Takdir edilen değerlerde olduğu gibi, katılımcılar beğenmedikleri pek çok tutum ve davranışı dile getirmişlerdir. Ancak tabloda ilk 10 tutum ve davranışa yer verilmiştir. Ülkemizde

yaşayan yabancıların büyük bir kısmı Türkleri kurallara uymamaları hususunda eleştirmekte (%81) ve bu ihlalleri sokakta, okulda hayatın her alanında gördüklerini söylemektedirler. Özellikle Batı kültüründen gelenlerde bu eleştiri çok açıktır. Yabancılar göre kurallara uymamak düzensizliğe neden olmaktadır. Buna bağlı olarak Türkleri sabırsız, sinirli ve anlayışsız olarak da görebilmektedirler. Argo kelimelerin rahatça kullanılmasından da bir hayli rahatsız olunduğu (%60) ortaya çıkmıştır. Türklerin tembel olduğu iddiası daha çok Batı ülkelerinden gelenler tarafından dile getirilmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde burada, daha çok plansız çalışmanın ve işin kolayına kaçmanın kast edildiği anlaşılmıştır. Yoksa yabancılar göre Türkler, “ikna oldukları bir işi” yapma hususunda oldukça istekli ve dikkatlidirler. Yabancıya kötü davranma meselesinin birkaç boyutu olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak emlakçı, taksi şoförü gibi esnafın kendilerinden yüksek fiyat talep etmesi, katılımcıların ifadesiyle “fırsatçılık”, çok rahatsız edici bir tutum olarak dile getirilmektedir. Aslında katılımcılara göre Türkler genel olarak “tanış olmadıkları” kişilere karşı nahoş ve taraflı davranmaktadırlar. Bunun için karşısındakinin yabancı veya Türk olması çok fark yaratmamaktadır. Bu iddia bir önceki tabloda yer alan dürüstlük konusundaki tespitlerle (tanıdıklarına karşı dürüst, sadık) uyumludur. Yabancılar karşı kötü davranmanın ayrımcılıkla ilgili bir yönü olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan 307 öğrenciden 159’u -açık veya örtük- bir şekilde ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Öğretmenlerde ise farklı bir durum ortaya çıkmıştır. 75 öğretmenden sadece 18’i bizzat ayrımcılığa maruz kaldığını iddia ederken, 54’ü kendisi karşılaşmasa da özellikle sığınmacılara yönelik bir ayrımcılığın yaşandığını düşünmektedir. Buna ilaveten 148 katılımcı (%39), doğrudan ırkçılık eleştirisi yapmıştır. Çevreye duyarsızlık meselesinde çevreyi kirletmenin yanında tarihi ve doğal güzelliklerin yeterince korunmamasının kast edildiği anlaşılmıştır.

Tablo 10. Katılımcıların Türk Değerlerini Hangi Kültürlere Daha Yakın Gördüklerini Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Ortadoğu	186	49
Orta Asya	74	19
Avrupa	32	8
Kendine Özgü	90	24
Toplam	382	100

Katılımcıların büyük bir kısmının (%49), Türk değerlerini Ortadoğu toplumlarının değerlerine yakın gördükleri gözlemlenmiştir. Avrupa’ya yakın görenler laikliği öne çıkarırken, kendine özgü cevabını verenler (%24) Türkiye’yi Doğu ve Batı kültürleri arasında bir köprü olarak tanımlayanlardan oluşmaktadır.

Tablo 11: Katılımcıların Türkiye’ye Geldikten Sonraki Süreçte Türk İnsanına ve Değerlerine Karşı Düşüncelerinde Nasıl Bir Değişim Yaşadıklarını Gösteren Tablo

Kategoriler	f	%
Olumlu yönde değişti	247	65
Değişmedi	82	21
Olumsuz yönde değişti	53	14
Toplam	382	100

“Türkiye’ye geldikten sonraki süreçte Türk insanına ve değerlerine bakış açınızda nasıl bir değişim yaşandı?” sorusuna, katılımcılardan 247’si (%65) kanaatlerinin olumlu yönde değiştiğini, 53’ü (%14) olumsuz yönde değiştiğini, 82’si (%21) ise herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılar en çok “*Türklerin düzensiz ve güvensiz şehirlere sahip, demokratik sistemden mahrum, ekonomisi gelişmemiş, kaba, eğitimsiz, pis kokan, sürekli sigara içen, kadınların sosyal hayattan tümüyle dışlandığı, tembel insanlarla dolu olduğu*” şeklindeki imajında yanıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 12: Katılımcıların Türkiye’de Değerlere Olan Bağlılıkta Nasıl Bir Değişim Yaşandığı İzlenimlerini Yansıtan Tablo

Kategoriler	f	%
Azalıyor	257	67
Değişmiyor	102	27
Artıyor	23	6
Toplam	382	100

“Size göre Türkiye’de Değerlere olan bağlılıkta bir değişim yaşanıyor mu? Yaşanıyorsa nasıl?” Sorusuna 382 katılımcıdan 257’si (%67) Türk toplumunun değerlerine olan bağlılıklarının her geçen gün azaldığı cevabını vermiştir. 102 (%27) katılımcıya göre değerlere bağlılıkta kayda değer ciddi bir değişiklik yaşanmazken, 23 katılımcı (%6) değerlere olan bağlılıkta bir artış yaşandığını düşünmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Alan araştırmalarında veri ve grafiklere yansımayan tespitlere de ulaşmak mümkündür. Bu noktada biri katılımcılarla, diğer ikisi Türk toplumuyla ilgili üç hususu dile getirmekte yarar görüyoruz. Bilindiği üzere küreselleşme, insanoğlunun daha önce hiç görülmemiş bir düzeyde diğer kültürlerle tanışmasını sağlarken, ulusların birbiri hakkında sahip olduğu kalıp düşüncelerin (stereotip) olumlu yönde değişmesini garanti etmemektedir. Belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimize oluşturduğumuz imgeler olarak tanımlanabilen kalıpyağılar, (Göregenli, 2012, s.7) nesne ve olguları kategorize ederek işimizi kolaylaştırıcı bir işlevde bulunduğu gibi, düşünme ve araştırma tembelliği, nefret ya da günah keçisi bulma ihtiyacını da karşılamaktır. Eğitim ve sorgulama seviyesi artıkça klişe tipler azalmaktadır. Araştırmamıza katılan öğretmen ve öğrencilerin büyük ölçüde bu bilince sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar, Türk toplumunun çok farklılıklar içerdiğini ve bu nedenle genelleme yapmanın neredeyse imkânsız olduğunu belirterek söze başlamışlardır. Verilere doğrudan yansımayan bir diğer tespit ise, ister kendi iradesiyle ister iltica gibi zorunlu nedenlerle gelmiş olsun, ülkemizde bulunan yabancıların Türkiye’yi güvenli bir ülke olarak nitelermeleri ve burada yaşamaktan dolayı memnun olduklarını ifade etmeleridir. Son olarak, yabancıların algılarını yönlendirmede, bilgi kaynakları ve etraflarındaki Türkler kadar, geldikleri ülkedeki genel yargıların, televizyon dizilerinin, Türkiye’nin uluslararası sportif, kültürel ve siyasi faaliyetlerinin de etkili olduğu anlaşılmıştır.

Araştırma, yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin çoğunun Türkiye’ye gelmeden önce ülkemiz hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir. “Türkiye’ye gelmeden önce Türk toplumunun değerleri hakkında ne seviyede bilgi düzeyine sahip oldukları” sorusuna, yüksek seviyede bilgiye sahip olduklarını ifade edenlerin oranı sadece %19’dur. Türkiye hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenler Almanya gibi Türklerin yoğun yaşadığı ya da Azerbaycan gibi Türkiye ile kültürel yakınlığı olan ülkelere gelenlerden oluşmaktadır. Bu kişilerin çoğu aynı zamanda Türkiye’ye planlı olarak gelenlerden ve -tahmin edileceği üzere- öğretmenlerden oluşmaktadır. İlginçtir, bilgi sahibi katılımcıların çok azı Türkiye ve Türk değerleriyle ilgili kitap, makale, belgesel gibi ciddi kaynaklara bakmışlardır. Türk değerleri hakkında bilgi kaynağı daha çok ikincil kaynaklar, özellikle sosyal medyadır. Nitekim 382 katılımcıdan 212’si (%56) medya/sosyal medya üzerinden, 98’i ise etraflarındaki Türklerden, 72’si de okul müfredatı kapsamında ders kitaplarından Türk toplumunun değerleri hakkında bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlara rastlanması, onca tanıtım ve iletişim kanallarının çokluğuna rağmen ülkemizin ve kültürümüzün dünyada yeterince tanınmadığını göstermektedir. Ayrıca yeni nesil bir bilgi kaynağı ve ikna aracı olarak sosyal medyanın etkisini ve önemini göstermektedir.

Araştırmada yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin takdir ettiği pek çok değer kaydedilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar en çok aile bağlarına önem vermemizi, yardımseverliğimizi, cömertliğimizi, cana yakınlığımızı, dini ve milli değerlere bağlılığımızı takdir etmektedirler. Aile bağlılığı, yardımseverlik ve cana yakınlık tüm katılımcılarda, dini ve milli değerlere bağlılık Batı ülkelerinden gelenlerde, çalışkanlık (burada üretkenlik kast edilmektedir) ise Doğu ülkelerinden gelenlerde açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca dindarlık, grafiğe yansımayan ama takdir edilen değerler arasında (98 katılımcının belirtmesiyle 13. sırada) yer almıştır. Yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin izlenimlerine göre Türk toplumu, dil problemine rağmen ilişki kurma becerisine sahip bir topluluktur. Yardımseverliğin ekonomik meselelerle sınırlı olmadığı vurgulanmıştır. Yabancılar göre Türkler, her konuda yardım etmeye hevesli kişilerdir ki birçok araştırmada yabancıların ülkemizde uyum sorunu yaşamaması bu durumla ilişkilidir. Ancak burada kilit kavramın “güven” ve “tanış olma” olduğu anlaşılmıştır. Yabancıların göre Türkler birisine güvendiklerinde ona karşı tüm niyet, tutum ve davranışları olumlu yönde değişmektedir. Dürüstlük meselesinde de benzer tutumlar söz konusudur: Yabancılar göre Türkler, tanıdıklarına karşı çok daha dürüst davranırken, tanımadıkları kişilere karşı ise aynı hassasiyeti göstermemektedirler. Temizlik meselesinde ise benzer şekilde ilginç bir ikilik göze çarpmaktadır: Yabancılar Türk toplumunun ev, ofis gibi “kendi özel alanlarını” temiz tutmada gösterdiği hassasiyeti park ve sokak gibi “kamusal alanlarda” göstermediklerini belirtmişlerdir.

Takdir edilen değerlerde olduğu gibi, katılımcılar rahatsız oldukları pek çok tutum ve davranışı da dile getirmişlerdir. Bunların başında kurallara uymama gelmektedir. 382 katılımcıdan 310’u (%81) bunu dile getirmiştir. Araştırmanın İstanbul’da yapıldığı göz önünde bulundurulursa en başta trafik ihlallerin vurgulanması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak yabancılar göre ihlaller sokakta, okulda kısacası hayatın her alanında görülmektedir. Özellikle Batı toplumlarından gelenlerde bu eleştiri çok açıktır. Yabancılar göre kurallara uymamak düzensizliğe neden olmaktadır. Buna bağlı olarak sabırsızlık ve agresiflik öne çıkan eleştiriler arasında yer almıştır. Grafiğe girmeyen ama 92 katılımcının belirttiği Türkiye’de çok “torpil” yaşandığı iddiasının da kurallara/kanunlara uygun davranmamakla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Argo kelimelerin her ortamda rahatça kullanılmasından da bir hayli rahatsız olduğu görülmüştür. Türklerin tembel olduğu iddiası daha çok Batı ülkelerinden gelenler ve öğretmenler tarafından dillendirilmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde burada kast edilenin daha çok “plansızlık” ve “işin kolayına kaçma” meselesi olduğu anlaşılmıştır. Yoksa yabancılar göre Türkler, “ikna oldukları bir işi” yapma hususunda oldukça istekli ve dikkatlidirler. Yabancıya kötü davranma meselesinin farklı boyutları olduğu görülmektedir. İlk olarak emlakçı, taksi şoförü gibi esnafın kendilerinden yüksek fiyat talep etmesi, katılımcıların ifadesiyle “fırsatçılık”, çok rahatsız edici bir tutum olarak dile getirilmektedir. Aslında katılımcılara göre Türkler genel olarak “tanımadıkları kişilere” karşı kötü ve taraflı davranmaktadırlar. Bunun için karşısındakinin yabancı veya Türk olması çok fark etmemektedir. Bu iddia bir önceki tabloda yer alan dürüstlük konusundaki tespitlerle (tanıdıklarına karşı dürüst, sadık) uyumludur. Yabancılar karşı kötü davranmanın ayrımcılığa uğramakla ilgili bir yönü de olduğu anlaşılmıştır: Araştırmaya katılan 307 öğrencinin yarısından fazlası (159’u, %52) -açık veya örtük- bir şekilde ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Öğretmenlerde ise farklı bir durum ortaya çıkmıştır. 75 öğretmenden sadece 18’i bizzat ayrımcılığa maruz kaldığını iddia ederken, 54’ü (%72) kendisi maruz kalmasa da özellikle sığınmacılara yönelik bir ayrımcılığın yaşandığını düşünmektedir. Yabancı öğrencilerin maruz kaldıkları ayrımcılığın okul yönetimi ya da öğretmenler değil de, diğer öğrenciler tarafından gerçekleştiği iddiasının, bilinçli ve sistematik bir ırkçılıktan ziyade akran zorbalığına işaret ettiğini düşünmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak 148 katılımcı ırkçılığı doğrudan işaretlemiştir ki bu oran, Türklerle ilgili diğer algı araştırmalarına kıyasla oldukça yüksek bir orandır. Çevreye duyarsızlık meselesinde çevreyi kirletmenin yanında tarihi ve doğal güzelliklerin yeterince korunmamasının kast edildiği anlaşılmıştır.

Katılımcıların %49 büyük bir kısmı Türk değerlerini Ortadoğu ve Orta Asya değerlerine yakın görmektedirler. Bu algının temelinde akademik bilgi birikiminden çok Türkiye'nin dini kimliği ve coğrafi konumu yatmaktadır. Avrupa kültürüne yakın görenler laikliği gerekçe göstermişlerdir. Orta Asya ve Orta Doğu'dan gelenler, tarihi, dini ve kültürel benzerlikleri nedeniyle Batılı ülkelere gelenlere kıyasla Türk değerlerini kendilerine daha yakın bulmakta ve dolayısıyla daha çabuk uyum sağlamaktadırlar.

Araştırma, yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin Türk değerlerine bakışında Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte olumlu yönde değişiklikler yaşandığını göstermektedir. Nitekim "Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte Türk toplumunun değerlerine bakış açınızda nasıl bir değişim yaşandı?" sorusuna, katılımcılardan %65'i kanaatlerinin olumlu yönde, %14'ü olumsuz yönde değiştiğini belirtirken, %21'i ise herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Türkiye'de bulunma süresinin azlığı veya çokluğu ile kanaatlerin değişmesi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Başka bir ifade ile Türkiye'de az bir sürede bulunmak bile olumsuz önyargı ve imajların kırılmasına yetmektedir. Olumsuz yönde değiştiğini iddia eden 53 kişiden 24'ü Türkiye'yi "daha dindar" bir ülke olarak düşündüklerini ifade edenlerden oluşmaktadır. Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte katılımcıların en çok; *Türkiye'nin düzensiz ve güvensiz şehirlere sahip, demokratik sistemden mahrum, ekonomisi gelişmemiş, şeriatla yönetilen, kadınların sosyal hayattan tümüyle dışlandığı, tembel, kaba, eğitimsiz, pis kokan, sürekli sigara içen, çok eşli insanlarla dolu olduğu* gibi kalıp yargılarında yanıldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Sahip olunan bu kalıp yargılar onca bilgi kaynağı ve medya araçlarına rağmen oryantalist ve İslamofobik söylemlerin yurt dışında hala devam ettiğini göstermektedir.

Araştırma, Türkiye'de yaşayan yabancıların, Türk toplumuna ve Türk milletinin değerlerine yönelik bakış açılarında, sahip oldukları dini ve etnik köken farklılıklarının önemli bir faktör olmadığını da ortaya koymuştur. Farklı etnik ve dini kökenlere sahip olmalarına rağmen, Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte Türk toplumuna ve Türk milletinin değerleri hakkındaki kanaatler olumlu yönde değişmektedir. Oysa Türk algısına yönelik yurtdışında yapılan araştırmalarda dini farklılıkların algı ve tutumları etkileyen önemli bir unsur olduğunu görüyoruz. Örneğin Balkanlarda yapılan bir algı araştırmasında Boşnak ve Arnavut gibi Müslümanların, Türklere olan olumlu yaklaşımları Sırp, Hırvat gibi Hristiyan topluluklarına göre yüksek seviyelerde çıkmıştır (Akyürek-Bilgiç, 2012). Bu iki araştırma arasındaki veri farkı, kendinizi ve kültürünüzü "yakından" ve "birebir" tanıttığınızda etnik, din gibi unsurların etkisinin azaldığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları, yabancıların gözüyle Türkiye'de değerlere bağlılığın azaldığını göstermektedir. 382 katılımcıdan 257'si (%67) Türk toplumunun değerlerine olan bağlılıklarının her geçen gün azaldığını düşünmektedir. Bu noktada sığınmacılara yönelik kötü ifade ve tutumların giderek görünür hale gelmesinin açık bir etkisi olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılardan 102'sine (%27) göre değerlere bağlılıkta kayda değer ciddi bir değişiklik yaşanmazken, 23 (%6) katılımcı değerlere olan bağlılıkta bir artış yaşandığını düşünmektedir.

Öneriler

Bu araştırma İstanbul il sınırları içerisinde ve sınırlı sayıda öğretmen ve öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde, farklı topluluk ve meslek gruplarına yönelik ve daha büyük ölçekli araştırmaların yapılması Türk toplumunun değerlerinin nasıl algılandığı hususunda veri ve değerlendirmelerin güvenilirliğini elbette artıracaktır.

Araştırma sonucunda, Türkiye ile ortak din ve kültürel geçmişe sahip coğrafyalardan gelenler dâhil yabancı uyruklu öğretmen ve öğrencilerin çoğunun, Türkiye'ye gelmeden önce ülkemiz hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenler ise Türkiye hakkındaki bilgileri medyadan –özellikle sosyal medyadan edinmektedirler. Öte yandan, Türkiye'ye gelmeden önceki süreçte sahip oldukları bazı kalıp yargılar, oryantalizmin

hâlâ diri olduğunu göstermiştir. Bu veriler, ülkemizin doğru kaynaklardan doğru ve etkin bir şekilde tanıtılmasının önemini göstermektedir.

Türk insanı ve değerleri hakkında olumsuz kalıp yargılara sahip kişilerde Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte olumlu dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Bu noktada en önemli unsurun doğrudan ve birebir iletişim kurma becerisi olduğu açıktır. Bu veri yabancılarla yakın ve planlı bir biçimde ilgilenmenin ve onlara Türkçe eğitimi vermenin önemini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin çoğu aileleriyle birlikte yaşadıkları için genel olarak yalnızlık psikolojisi içerisine girmemektedirler. Bununla birlikte odak grup görüşmelerinde öğrencilerin büyük bir kısmının okuldaki arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle yeterince diyalog kuramadıkları anlaşılmıştır. Yeterli diyalog kurulamamasının kişisel tercihler ve kültürel farklılıklar olduğu kadar, akran zorbalığı, ayrımcılık ve hatta ırkçılıkla da ilgisi olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim yöneticilerinin ve PDR servislerinin bu durumu göz önünde bulundurmaları ve sorunları çözecek uygulamaları hayata geçirmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de yasal olarak yaşayan yabancıların uyum konusunda önemli bir sorun yaşamamakla birlikte, toplumsal ve kültürel etkinliklere katılımlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu hususun nedenleri ve çözüm yolları araştırılmalıdır. Bu hususta resmi kurumlar kadar sivil toplum örgütlerine de sorumluluklar düşmektedir.

Araştırma sonuçları bize özellikle kurallara uymama, sabırsız davranma, kendini kontrol edememe, tanıdığımız insanların haklarına güçlü bir şekilde savunurken tanımadığımız insanlar için duyarsız kalma hatta haksızlık yapma eğiliminde olduğumuz şeklinde bir imajımız olduğunu göstermiştir. Bu veriler bireysel ahlaki problemin ötesinde, toplumsal birlikteliği aşındırıcı tehlikeli bir duruma işaret etmektedir. Bu konuda değerler eğitimi plan ve programlarımızın içeriği kadar etkinliği de gözden geçirilmelidir.

Araştırmanın rahatsız edici sonuçlarından biri, yabancı öğretmen ve öğrencilerin özellikle sığınmacılara yönelik artan bir ırkçılığa doğrudan işaret etmeleri olmuştur. ırkçılık eleştirisi, daha önce yapılan bazı araştırmalara (Bkz. Akyürek-Bilgiç, 2012) kıyasla oldukça yüksek çıkmıştır. Görüşmelerin yapıldığı dönemde, Suriye'nin kuzeyine yönelik askeri operasyonların sonuçlarına bağlı olarak Suriyeli ve diğer sığınmacılarla ilgili olumsuz havanın etkisi de göz ardı edilmeden, bu konuda mutlaka tedbirler alınmalıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu rahatsızlık verici bir diğer sonuç toplumumuzda değerlere olan bağlılığın azaldığı yönündeki iddiadır. Bu tespit başka toplumsal araştırmalarda da ileri sürülmektedir (Kulat, 2017). Bu konuda tedbirler almak toplumsal değerlerimizin geleceği için önemlidir.

Kaynakça

- Akyürek, S. & Bilgiç, H. S. (2012). *Balkanlarda Türkiye ve Türk algısı*. Bilgesam Yayınları No: 49.
- Aliyev, R. ve Öğülmüş S. (2015). Türkiye'deki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kültürlerarası Etkileşim Algısının İncelenmesi, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 12: 49-71.
- Anar, S. (1983). Değerlerin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı 82, s. (8-44).
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik. Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi*. Siyasal Kitapevi.
- Balcı, A. (1997). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Bilgisayar Yayıncılık.

- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Çev. Ed. Hasan Aydın, Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Çağlar, A. (1996). Türk Üniversitelerinde Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Toplulukları Öğrencilerinin Sorunları. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4), 133-169.
- Ünal, D. Ç. (2018). Türk İnsanı ve Kültürünü Tanımak: Almanca Erasmus Deneyim Raporlarında Kültürlerarası Etkileşimin İncelenmesi. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 87: 1-32.
- “Değer” maddesi, <https://sozluk.gov.tr/> (19.12.2019)
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir*. Çev. Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık.
- Giddens, A. (2013). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojilerin Pozitivist Eleştirisi*. Çev: Ümit Tatlıcan- Bekir Balkız, Sentez Yay.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Çev. Ed. Ali Ersoy-Pelin Yalçınoglu, Anı Yayınları.
- Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. Der. K. Çayır ve M.A. Ceyhan. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.17-29.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme*. Ötüken Neşriyatı.
- Göver, İ. H. - Yavuzer, H. (2015). Kayseri’de Öğrenim Gören Yabancı Uyraklı Öğrencilerin Kayseri, Türkiye ve İslam Algısı. *E-TURKISH STUDİES*, vol.10, 1025-1050.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. Timaş Yayınları.
- HÜNEE, (2017). *Türkiye’de Yasal Olarak İkamet Eden Yabancıların Profili ve Yaşam Koşulları*, Hacettepe Üniversitesi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karpat, K. (2015). Önsöz. *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* Ed. Erdoğan - M.M. ve Kaya, A. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (s. XXIII-XL).
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi, Araştırma Projesi Raporu*. Erişim adresi: http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yuksekogretimin_Uluslararai%C4%B1lasmasi_Cercevesinde_Turk_Universitelerinin_Uluslararası_Ogrenciler_Icin_Cekim_Merkezi_Haline_Getirilmesi_Arastirma_Projesi_Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 20.01.2020)
- Korkut, M. (2016). Yabancı Uyraklı Öğrencilerde Türk Türkiye ve İslam Algısı: Uluslararası İmam Hatip Liseleri, Basılmamış YL Tezi, Selçuk Üniversitesi: SBE.
- Köylü, M. (2001). O.M.Ü. İlahiyat Fakültesine Devam Eden Yabancı Uyraklı Öğrencilerin Fakülte Hakkındaki Düşünce, Sorun ve Beklentileri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (12-13) , 131-153.
- Kulat, M. (2017). *Türkiye’de Toplumun Dine ve Dini Değerlere Bakışı*, Erişim adresi: <https://www.makdanismanlik.org/wp-content/uploads/2019/03/MAK-DANI%C5%9EMANLIK-T%C3%9CRK%C4%B0YEDE-TOPLUMUN-D%C4%B0NE-VE-D%C4%B0N%C4%B0-DE%C4%9EERLERE-BAKI%C5%9EARA%C5%9ETIRMASI.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

-
- Meydan, H . (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1) , 93-108.
- Otrar, M. - Ekşi, H. - Dilmaç, B. - Şirin, A. (2002). Türkiye’de Öğrenim Gören Türk ve Akraba Topluluk Öğrencilerinin Stres Kaynakları, Başačkma Tarzları İle Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 477–499.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- “Yabancı” Maddesi, <https://sozluk.gov.tr/> (19.12.2019)
- OECD, Education at a Glance 2013: OECD Indicators, *OECD Publishing*, 2013, s. 314-315.
Erişim adresi: [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf) (Erişim Tarihi: 10.01.2020)
- [http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerlere gitimi.pdf](http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerlere_gitimi.pdf) (Erişim Tarihi:19.12.2019)
- <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (Erişim Tarihi 19.01.2020)
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi 19.01.2020)